

a les costes d'Andalusia, «y's penja a una palmera que Gerió li allarga, / entre 'ls merlets de rònega *torratxa*, ab bras segur», *Atl.* VIII, 20d. El *DAG.* només amb el sentit secundari de «test, maceta para poner plantas en los balcones» (Vic, Penedès), sentit que li és comú amb *torreta* (Lab.), i cita del reusenc Ant. de Bofarull en el *DAG.*) *Torraxera*. *Torraxera* es diria en el Penedès (*AlcM*), sense cita ni confirmació: és potser grafia descuidada en lloc de *torratxó*, únic que m'és conegut, usual a l'Emp., amb sentit orogràfic translàtic: «veu aquell *tuṛṛṓō*? Cap allà dalt ha de pujar» assenyalant-me un penyal (Portbou, 1934).

AlcM afirma que és manllevat de l'«it. *torraccia*», cosa poc versemblant, com sigui que quasi no consta tal mot en italià, on no és altra cosa que un de tants despectius en *-accia*, que es formen de qualsevol nom (només així en Petrocchi, si bé és veritat que hi ha un testimoni escadusser de tal despectiu, en Fazio degli Uberti, mj. S. XIV; però que no va pas dir tal *torraccia* sinó un *torraccio*).

Hi ha tres senyals concordants que indiquen que el mot no deu venir de la llengua italiana: 1) la millor documentació en català, 2) al sentit distintiu de torreta, esprimatxada, i usada per a guaita o senyals, no li correspon el significat despectiu o augmentatiu del sufix it. *-accio*, *-accia*, 3) les úniques dades afins es troben en llengua d'oc i no pas a Itàlia. Essent més viu que enlloc en la nostra llengua, potser seria mossarabisme català, no pas italianisme: llavors *-ci* > *-tx* estaria en regla, i el sentit adjectival de *-ACEUS* es prestaria a designar quelcom anàleg o a manera de torre. No obstant haurem de restar-hi escèptics, mentre no se'n trobin informes sinó en català oriental.

I en canvi en les terres d'Occ si que en tenim, i almenys un d'ells, és ben antic: *torracha*, definit inexactament «grande tour» per Levy, *PDPF*, només consta com a 'torre de guaita' (tal com en Lacav.), car figura només amb la definició ll. «specula», en el *Floretus* (*RLR* xxxv, 85b; *PSW* VIII, 312b), el ben conegut glossari, compilat a la zona d'Avinyó, a primers del segle XV; no n'hi ha d'altra confirmació antiga ni moderna que *tourracho*, en el Var; i encara que el *TdF* li dóna no sols el sentit de «vieille tour, tour en ruines» (ço que ja lliga amb les torres de guaita, en els nostres dies), sinó també «grosse tour» (d'on la mala definició de Levy), és perquè a Mistral li vingué la superficial pensada d'ajuntar-lo, abusivament, amb l'augmentatiu *tourrasso*, l'únic a què correspon el sentit de «grosse tour».

Ara bé *-asso* *-ACEA* no pot donar *-acha*, *-acho*, en llengua d'oc (enlloc, a Provença ni en el Roine). Per desgràcia ens manca tota altra dada occitana. Res en els diccs. ni gloss. occitans, ni en God., i res més en el *FEW* XIII, 436b4, que les dues dades presents, que deixa sense explicació; i no és estrany vista l'escassejament de la informació occitana de Wartburg, en contrast amb l'allau de dades, sovint recents, o merament corruptes, que acumula en els patuesos d'Oïl. A Provença i al Baix Roine, *-acha* suposa *-ACTA* fonèticament.

Ara bé ni prov. *-acha* pot venir de *-ACEA*, sinó en principi de *-ACTA*, ni aquesta base fonètica podia donar *-atxa* en el Princ. ni en terra mossàrab. Hi ha d'haver, doncs, manlleu en una direcció o l'altra: la major documentació en cat. que en oc., i el fet que hi va haver més guerres i més antigues en zona de substrat mossàrab, serien arguments, per bé que febles, a favor de la propagació de Sud a Nord, mentre que l'aparició medieval en el Roine és argument fort en sentit contrari. Però caldria llavors *-ACTA*, i aquesta terminació semblaria pre-romana, cosa que no lliga amb *TURRIS*.

Fins a cert punt podríem mirar, com a suport d'un hipotètic *-ACTA*, un *torrata* que, aparentment amb el mateix significat, apareix en el gascó atlàntic: dues vegades en els *Establiments* de Baiona, quatrecentistes (*torrate de Tarride*, el segon cop qualificada de *nabe* o sigui 'nova'): el reedificar-la i el ser, altra vegada, en un litoral, ja anirien bé amb una torre de guaita; és cert que l'equació fonètica és imperfecta, com sigui que *-ACTA* donaria *-èite*, o almenys *-aite*, més que *-ate*. Amb tot, les dades medievals apunten cap al Nord. I per consegüent tornem a pensar en un provençalisme en català, que quasi forçosament hauria de venir de *-ACTA* (vagament això ens recorda el cas de *gavach* > *GAUAKTE*, veg. *GALTA*).

Però si *TURRIS* és romànic, tampoc sembla possible un congènere pre-romà de *TURRIS* més tal terminació pre-romana: el ll. *turris* no té altre germà que un gr. dial. *τύρρις*. Tant aquesta *-RS* primitiva, com el fet que el no trobar res més d'indoeur. ha dut a pensar en un origen tirrè, desanimen de pensar en un derivat en *-ACTA*, que hauria de ser cèltic o sorotàptic. Passat que es tractés d'un mot d'aquestes llengües, d'arrel diferent; i només secundàriament incorporat a la família de *TURRIS*. Potser quelcom amb el sentit bàsic de 'guaitar', 'mirar'? Algun parent pre-romà del llatí (*in*)*tueo* 'jo miro'? (en Pok., *IEW*, 1080.1, 1080.5, 1082, tot el que es troba encoratja poc en aquest sentit).

Com a molt podríem potser postular un cèltic **TO-DRAK-TA*, format amb el prefix cèltic ben prolífic *TO*=ll. *ad-*, i l'arrel que en totes les llengües cèltiques (com també en grec i indoïrani) significa 'mirar', 'ull', 'vista': irl. ant. *dearcaim*, ky. *edrych* «look, behold», ly. *drych* «sight, appearance», gal *derkos* 'ull' (*EntreDL* II, 185); arrel que justament sovint s'aparia amb preverbis (irl. ant. *ad-con-dere* «to see», ky. *edrych*). Un *to-drak-ta* correspondria, doncs, a un gr. *ἐπι-σκόπιον*, ll. *ad-specta*, *ad-spectorium*. Que un mot d'aquest sentit es canviés, per romanització, en **tor-racta*, incorporant-se a la família de *TURRIS*, no causaria escrúpols; en gascó la terminació *-ACTA*, insòlita en romànic, s'hauria trivialitzat en *-ATTA*, sufix diminutiu molt viu a Gascunya. Entre altres, ens recordaríem de l'*Ἡμερο-σκόπιον* arrelat a les nostres costes (> *Xàbia*).

I, tanmateix, a la vista hem de deixar el caràcter pre-fabricat, i molt audaç, de tota aquesta combinació. Reconec que no em convenç. Almenys mentre no es